

Entrevista a Enric Valor

"Sempre he estat un foraster"

Enric Valor (Castalla, 1911), novel·lista. Als 80 anys, amb la salut d'un fruit sec, acaba de veure publicada una de les parts de la seua obra completa, la trilogia *Sense la terra promesa*, *Temps de batuda* i *Enllà de l'horitzó*.

El veig dret com un campanar, senyor Valor.

—Els montanyesos aguanten molt. Damunt, en la meua família tots han viscut molts anys: els Vives i els Valor, tots. I encara que no van tenir tants disgusts com jo, alguna cosa crec jo que queda. El meu gendre, que és metge, em diu que tot el que he viscut dels setanta anys endavant m'ho he trobat. Que els homes hem de viure setanta anys, i les dones setanta-sis.

—¿Es cert que vostè està vinculat familiarment a Lluís Vives?

—Sí, això diuen els pergaminots aquells. Era un col·lateral honorable. El primer Vives que va estar ací va venir de Perpinyà amb Jaume II, de soldat ras, i li van traure un ull en la presa de Teulada. El meu avi era de Dénia, que està al costat de Teulada, i allà teni-

em un altar propi, l'Altar de Vives, i els meus companys de guerra el van crear.

—¿De quin grau era aquesta col·lateralitat?

—El cosí germà del meu avi, que vivia ací a València, era... Però això no està bé, tan marxista que jo sóc, començar a traure pergaminots... Aquest senyor, Vives i Ciscar, tenia un titolet, el marquès de Sant Jogim, que em sembla que és vaticà, ¿no? I la meua família esperava la gran fortuna de Vives i Ciscar, però la va deixar a la dona i van fer l'església del carrer de Ciril Amorós i el col·legi.

—¿Els Valor també els té tan documentats?

—Tenen papers solts, però eren homes de paratge, això que en Castella equivalia a *fidalgos*. No tenien un xavo. En la guerra de Successió se'n van passar als Borbons i els van fer corregidors perpetus d'Alcòi fins ara. Jo ni tan sols he estat corregidor.

—Els Vives eren jueus.

—I els Valor també. I diuen que jo sóc molt bon administrador: mai em falta un raconet en el compte corrent.

—Diuen que vostè va aprendre a llegir en català als quatre anys. ¿Es així?

—Seriosament, allà als sis. I el text concret era *L'Esquella de la Torratxa*, la revista que col·leccionava mon pare a Barce-

lona. Aquells homes de paratge de l'Alcoià ho tenien claríssim això de la catalanitat. En una generació, ¿quant s'ha perdut?

—No era tan normal que un pare de l'edat del seu ensenyara a llegir en català...

—Sí, perquè ell va estudiar filosofia a Barcelona en companyia de Cambó, i Cambó tots els dies li explicava l'assumpte ben explicat.

—Son pare també era amic de Giner de los Ríos, ¿no?

—Sí, i els krausistes. Mon pare em va educar amb les teories de Kraus, que en aquell moment tenien molta força, però també em va regalar la *Crítica de la raó pura*, que també m'ha format moltíssim.

—¿A què es dedicava son pare?

—Ah, era terratinent. I molt fidel a Canalejas, en aquells cacicats que hi havia en les muntanyes. Un gran elaborador de vi de monastrell al que sempre pagaven dos quinzets més per cànter.

—I propietari d'una biblioteca magnífica.

—Sí, això és de veres. I la vaig arregar quasi tota ací, però em van mobilitzar durant la guerra, vaig passar tres anys fora i quan vaig tornar només quedava una cadira i un espill. Tenia de tot, perquè l'avi Vives, que estava barallat amb els Borbons, tenia molts incunables. D'altre avi, Josep Valor, que era carlí, també. Eren senyors de poble.

—¿Quins autors hi predominaven?

—Els francesos: Flaubert, Bal-

zac, Maupassant, ... I Dickens i els russos.

—*El XIX, bàsicament.*

—Una època molt bonica. Jo sempre dic que vaig nàixer en el segle passat, perquè el 1911, com tothom sap, ací no havia canviat res. L'ambient de casa era molt especial. Mon pare feia la vida típica: mirar les plantacions de vi, llegir,...

—*El segle passat ha determinat la seua obra, ¿no?*

—És natural. Jo estava preocupat per les modes literàries, però dins de mi tenia una força en contra de destruir el passat. Segurament hauria d'haver estat més modern, però hauria d'haver fet traïció als sentiments i a l'ambient on m'he criat. I Fuster, un home d'una extraordinària qualitat intel·lectual, sempre em deia: "Valor, vostè intenta imitar a Balzac, però no escriurà mai com ell. Trie la tècnica que vulga per a escriure, però escriga amb sinceritat. És la recomanació que li faig". Això em va dir.

—*¿Com és que feia tanta muntanya durant la seua joventut? ¿No hi havia altra cosa?*

—Culpa de mon pare. M'ho poetitzava tant i m'ho feia tan preciós... Ell estava enamorat del paisatge; era un ecologista com jo, sense saber-ho. Les muntanyes per a mi eren una cosa tan misteriosa i bonica...

—*Un ecologista amb escopeta.*

—Ei, clar. Als pobles muntanyesos la caça és una cosa especial. No sé si em quedarà vida per a fer-ho, però voldria escriure un llibre que es diria *Memòries de caçador pobre*. Perquè no érem rics. Dos masets. Ben administradet.

—*¿Dos masets? ¿No m'ha d'ut un cacicat?*

—Home, els nostres masos eren de cent jornals.

—*¿Es pot ser caçador i ecologista alhora?*

—¿I per què no? Jo no he estat mai un matador d'animals. És una cosa especial. I si puc ho explicaré en el llibre que li he dit a vostè: matar un tord i fer-te llàstima alhora, i no poder-ho deixar. Fernández Flores escrivia que estan equivocats els qui diuen que caçar és un esport. Caçar és un instint antiquíssim de la humanitat. Això diu. El que passa és que en els països muntanyosos l'home se sent immersit en la naturalesa. El caçador de ciutat és distint, mata trenta perdius en un vedat d'Albacete en un matí, però a mi m'agradava més anar per barrancs, estar a punt de matar-me en els precipicis i matar en un dia quatre tords. Era una lluita contra les grans qualitats que tenen els ocells.

Caçares o no caçares, era tan bonic el paisatge amb un pam de neu... Untar-se les botes amb una coma de cansalada, posar-se la canadenca, el passamuntanyes... Ens preniem mig got d'aigua amb un parell de dits d'absenta. Seixanta graus. Un desastre. Ens passava com als soldats de

RAFA GIL

“Segurament hauria d'haver estat més modern, però hauria d'haver fet traïció als sentiments i a l'ambient on m'he criat”

Napoleó en la retirada de Moscou: a l'hora estàvem gelats. Vam arribar a caçar a 13,6 davall zero.

—*Vostè és un apassionat de la meteorologia, ¿no?*

—Sí, tenia una estacioneta meteorològica. En les meues novel·les es nota aquesta passió que forma part del meu amor a la naturalesa.

—*¿Per què va venir a València?*

—Pels fills. I pel nacionalisme. Adolf Pizcueta em va enviar una carta a Castalla

RAFA GIL

“Davall de cada barret hi ha un home, ¿no? Sé que no escric com Balzac ni com Flaubert, que ho fan millor que jo. Espere”

convidant-me a venir al Centre d'Actuació Valencianista. Una vintena d'anys tenia jo. Havíem fet l'Agrupació Regionalista a Alacant El Tio Cuc, que era Josep Coloma, i jo. Vaig convèncer Coloma per a fer la revista *El Tio Cuc*, on vaig fer de tot i Coloma em va ensenyar molt de periodis-

me. Ens ho vam passar molt bé.

—*¿Era difícil parlar de valencianisme a Alacant?*

—Alacant era una ciutat diferent, amb molta influència d'italians. No podien veure València perquè els volia furar el port, tot. Eren estupideses de competència de campanars, com va passar a Itàlia quan van fer la regionalització. I encara no sé com acabarà. A Alacant no podíem fer *valencianisme*; podíem fer *catalanisme*. Com que no té la pressió aragonesa, el sud ha quedat més acostat al sentiment català. Vam fundar l'Agrupació Regionalista i va ser un èxit, però el 18 de juliol se'n va anar tot al dimoni.

—*El 18 de juliol és quan un llibre seu anava camí de Barcelona en tren i va ser bombardejat, ¿no és cert?*

—Era una novel·la de joventut, *El misteri del Canadià*. Miquel Duran i Tortajada, que era el protector dels joves que volien escriure, l'havia llegida i havia parlat amb uns editors de Barcelona, als quals havia convençut perquè l'editaren. Però van bombardejar el tren a l'entrada de Barcelona. Després vaig ser mobilitzat i com que per ma casa van passar moltes famílies va desaparèixer la còpia que tenia. I quan va acabar la guerra ja no m'interessava tornar-la a escriure. La vida que vaig fer durant els tres anys de guerra em van canviar l'entusiasme per complet. Mai m'hauria pogut imaginar que eren capaços de fer tanta bestiesa. Uns i altres.

—*¿En acabar la guerra no va ser repressaliat?*

—Tenia una quantitat de feixistes d'importància tots cosins meus, i no em va passar gran cosa. Va haver problemes, però sempre va haver algú que hi va posar la santa mà. La guerra va ser un desastre per al País Valencià; durant la República la dreta i l'esquerra anaven juntes en la campanya pro-estatut, hi havia una certa fraternitat valenciana per damunt de tot. La guerra va esqueixar la societat. Tot eren rencors uns contra altres. I ja veu a quin extrem hem arribat.

—*¿Els rigors de la censura li van afectar?*

—No volien que escrivíem en català. Aquesta és la realitat. I sobretot, novel·la. *L'ambició d'Aleix*, que és una novel·la massa idealista, va ser molt mal rebuda per la crítica. I la joventut. La joventut ha rebut molt malament totes les meues novel·les. Els joves no poden veure les coses que escric.

—*¿Com ho explica, que haja influït tan poc en les generacions posteriors?*

—No sé. Jo sempre he pensat que el

"Sóc un home compromès, sempre he estat a l'esquerra. Sóc marxista, ¿què hi farem?".

RAFA GIL

que feia estava ben fet. I hauria escrit totes les novel·lers exactament igual, si les haguera de tornar a fer ara.

—*¿No pot ser perquè vostè és excessivament del segle XIX?*

—No crec, perquè jo també he llegit altres coses. M'he llegit tot el *nouveau roman*, i sóc incapaç de fer una cosa similar perquè és una llosa impressionant. Deu ser també per altres coses. Probablement perquè no m'han donat mai la carta de ciutadania de València. Sempre he estat un foraster. És un misteri, ¿no? Deu ser per negar-me a fer coses extravagants, que no m'ha agradat fer-ne. Sempre he volgut fer un prosa que fóra entenedora per l'home mitjà. Davall de cada barret hi ha un home, ¿no? Sé que no escric com Balzac ni com Flaubert, que ho fan millor que jo. Espere.

—*¿Com és que anteriorment sempre ha publicat en editorials clandestines?*

—¡Ai, mare meua! Aquest és el meu mal. La influència de Sanchis Guarner, que volia que editara des d'ací per a evitar suspicàcies. He tingut molt mala sort amb els editors. Però ara, finalment, després del calvari de Gregal, tinc una editorial magnífica. Les editores, Rosa Serrano i Gemma Lluch, són fantàstiques. Estic molt content.

—*¿Per què va fer les rondalles?*

—¡Jo què sé! Home, l'amor a la terra, la saviesa popular... I després, jo havia viscut molt l'ambient de contar rondalles.

L'hivern a Castalla és una cosa seriosa, jo hi vaig registrar una gelada que va durar vint-i-quatre dies seguits davall de zero. Per tant, contar coses al racó del foc era general. I un dia m'hi vaig decidir perquè no hi havia res fet. Vaig fer les que recordava i després vaig fer una replega sistemàtica. Sanchis Guarner m'animava a fer-ne més, però jo no volia fer folklore sinó literatura.

—*¿No ha fet mai poesia?*

—Hmmm... No.

—*Ha dubtat.*

—Nooo. Versos no n'he fet cap, pràcticament.

—*¿Pràcticament?*

—Home, no n'he publicat. He provat alguna volta. Cosa de xics. Hem vaig adonar de seguida que no. Ja sé que la poesia pot ser compromesa, igual que la prosa.

—*¿Vostè ha volgut fer prosa compromesa?*

—La meua obra, d'una manera molt suau, és compromesa. Home, no està feta a posta per a un missatge, però les meues idees i la meua manera de veure la vida s'hi reflecteixen. Sóc un home compromès: sempre he estat a l'esquerra.

—*¿Quan va llegir Marx i Engels? ¿Abans o després de la guerra?*

—Abans. Jo vaig estudiar comerç, i el catedràtic d'Alacant insistia molt en el tema de *Das Kapital*. Ens ho va fer estudiar a fons, fer treballs. Em va semblar que aquell home tenia raó.

—*¿Encara li ho sembla?*

—Sííí, encara que els homes són tan especials que de totes les bones ideologies són capaços de fer allò que els passe pel cap. Algun dia tornaran a fer-se provatures més ben fetes, perquè a la Unió Soviètica van passar del capitalisme privat al capitalisme d'estat. Els funcionaris han fet molts desastres. Sobretot en els últims temps, perquè al principi... sí, també, però Stalin quan va morir va deixar quinze milions de llicenciats. O siga que d'un país que estava al segle XIII, venent-se els criats els uns als altres, es va passar al ferrocarril, al Sputnik. Ara: les darreres paraules que va dir Lenin abans de morir eren que el comunisme havia pres un camí equivocat. I no es va equivocar. Les coses es van aguditzar quan la guerra Mundial. Qui va parar el colp a Hitler va ser la Unió Soviètica; si no, encara tindríem a Hitler. Però a Rússia li va costar vint-i-cinc milions de joves, i dels Urals a la frontera no va quedar res. Tot destruït. Multiplique vostè vint-i-cinc milions per vuit hores diàries de treball en tots aquests anys i veurà. Damunt, el boicot total. Li van fer gastar el 17% de la renda per càpita per a fer armes i la van estrangular.

—*Per tant, no renuncia a Marx.*

—Sóc marxista, ¿què hi farem! No crec que hi haja un altre home que haja estudiat més ben estudiat i amb més clariïdència el món des del punt de vista social.

Miquel Alberola